

Systematický přehled smíšeného výzkumu publikovaného ve výzkumných studiích v časopise Pedagogická orientace v období 2006–2016¹

Ludvík Eger

Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická

Redakci zasláno 8. 9. 2017 / upravená verze obdržena 18. 1. 2018 /
k uveřejnění přijato 28. 1. 2018

Abstrakt: Předložený výzkum systematicky analyzuje studie publikované v časopise *Pedagogická orientace* v letech 2006–2016. Příspěvek je zaměřen na detailní zmapování aplikací smíšeného výzkumu publikovaného v tomto časopise za uvedené období. V oblasti sociálních věd můžeme smíšený výzkum považovat za stále relativně nové paradigma i design výzkumu. V metodologii smíšeného výzkumu byla vyvinuta řada procedur, jež jsou doporučeny pro výzkumníky, kteří plánují aplikaci smíšeného výzkumu ve své studii. Příspěvek začíná uvedením účelu studie a stanovením výzkumných otázek, poskytuje stručný přehled o metaanalýze a o designech smíšeného výzkumu. Potom prezentuje výstupy šetření a diskutuje nalezené příklady aplikace smíšeného výzkumu. V závěru je konstatováno, že metodologický profil studií publikovaných v časopise *Pedagogická orientace* za poslední tři roky doznal významných pozitivních změn. Je také možné uvést, že teoretický i praktický přínos smíšeného výzkumu v oblasti pedagogiky se zvyšuje i díky studiím publikovaným v časopise *Pedagogická orientace*.

Klíčová slova: smíšený výzkum, designy výzkumu, výzkumné metody, metaanalýza, vzdělávání

Smíšený výzkum (*mixed methods research* = MMR) se stal již etablovaným a legitimním metodologickým přístupem a je uznáván řadou výzkumníků, expertů a akademiků (Cameron & Molina-Azorin, 2011). Někteří autoři (Creswell & Plano Clark, 2011; Gray, 2009; Johnson & Onwuegbuzie, 2004)

¹ Poznámka redakce: Příspěvek byl publikován v rámci spolupráce České asociace pedagogického výzkumu a časopisu *Pedagogická orientace*. Spolupráce je součástí publikační strategie ČAPV podpořené projektem financovaným Radou vědeckých společností AV ČR. Recenzní posudek rukopisu nebyl po dohodě s recenzentem anonymizován, neboť anonymizace by způsobila citelné oslabení argumentační i výkladové linie autora posudku. Anonymita autora vůči recenzentovi zůstala zachována.

jej považují za třetí hlavní paradigma výzkumu. V české literatuře, například viz Hendl (2008) či Reichel (2009), je již uveden, ale není zejména pro oblast designu výzkumu rozpracován tak, jak je tomu v publikacích vydaných ve stejnou dobu v uznávaném nakladatelství SAGE (např. Creswell, 2009; Gray, 2009). Domníváme se, že v ČR teprve dochází k etablování tohoto výzkumného přístupu, a i proto se tématu věnujeme v předložené studii.

Analýza aplikace smíšeného výzkumu v oblasti pedagogiky v České republice nebyla ještě publikována a jistě nastal čas, kdy by bylo vhodné se ohlédnout za tím, jak a pro jaká témata byl smíšený výzkum v pedagogice využíván. Účelem předložené studie je právě realizovat výzkum aplikace MMR v pedagogice na podkladu publikovaných studií jednoho z předních časopisů pro obor pedagogika v České republice za posledních 10 let. Hledáme odpovědi na základní výzkumnou otázku:

- Jak byl aplikován smíšený výzkum v pedagogickém výzkumu prezentovaném v *Pedagogické orientaci* za posledních deset let?

Uvedená otázka je rozpracována do subotázek:

- O1: Jak často je design smíšeného výzkumu využíván v porovnání s kvantitativním a kvalitativním výzkumem v publikovaných studiích časopisu *Pedagogická orientace* za období 2006–2016?
- O2: Je design MMR v publikovaných studiích jasně popsán?
- O3: Na jaká témata byl MMR publikovaný v časopise *Pedagogická orientace* zaměřen?
- O4: Jaké metody se používají v kvalitativní a kvantitativní části publikovaného MMR?
- O5: Jakým způsobem byla data v publikovaných výzkumech převážně analyzována?

Účelem předložené studie je nejenom zmapovat již publikované studie MMR v časopise *Pedagogická orientace*, ale i závěry a z nich odvozenými podněty přispět k rozvoji aplikace smíšeného výzkumu v oboru pedagogiky.

Proto je následující část studie rozložena následovně: nejdříve je objasněna metoda metaanalýzy, potom stručně teorie smíšeného výzkumu, kde zejména vycházíme z pojetí Creswella (2009, 2014). Následně je prezentována metodologie studie, potom jsou představeny zjištěné výstupy a studie končí diskusí a informací o limitech výzkumu a možném pokračování výzkumu.

1 Metaanalýza

Sekundární analýza dat umožňuje další využívání archivovaných či publikovaných dat a výzkumných výstupů. Výstup přináší nové poznatky či novou hodnotu tím, že kriticky porovná poznatky z řady dílčích záznamů a dle účelu nám přinese mnohem komplexnější pohled na zkoumanou problematiku.

Výstupem je obvykle vědecký článek či studie, kde se využívá statistiky ke shrnutí a systematizování dříve publikovaných výzkumných výsledků. Uvádí se, že kvalitně provedená metaanalýza výzkumného problému má mnohem vyšší hodnotu než dílčí výzkum, protože spojuje data z řady výzkumů (Hendl, 2009, s. 625–626).

Je evidentní, že vlastnímu zpracování studie předchází sběr dat. Zdůrazňujeme, že tím míníme dat relevantních, z hodnověrných zdrojů. Často se zde používají kritéria kvality pro dílčí zdroje. Účelem metaanalýzy je integrace získaných dat.

Původně se metaanalýzy výzkumných zdrojů realizovaly především kvantitativním přístupem, s růstem významu kvalitativního a smíšeného výzkumu se objevují (a pro metaanalýzu kvalitativních zdrojů jsou vhodné) přehledy zpracovávající i kvalitativně a často s mixem dat (Gavora, 2015; Randolph, 2009). Kvalitativní přístup v metaanalýze objasňují například Reichel (2009) a Hendl (2008, s. 355). Druhý jmenovaný potom z tohoto pohledu zdůrazňuje její přínos pro identifikaci a lepší návrh výzkumných otázek, lepší návrh operacionalizace cílových konstruktů, doplňující validizaci dat zařazovaných do kvantitativního přehledu a vysvětlení výsledků kvantitativní syntézy a samozřejmě i získání dat pro numerickou část syntézy.

Původní kvantitativní pojetí například definuje Průcha (1990, s. 417) takto:

Statistická procedura, která umožňuje porovnávat a vyhodnocovat jednotlivé výzkumné výsledky publikované o určitém tématu, jevu, procesu apod. Je určena k tomu, aby bylo možno dělat závěry z většího počtu dat či nálezů, které mohou být vzájemně souhlasné nebo rozporné.

Dále zdůrazňuje, že metaanalýza vznikla z potřeby orientovat se ve stále rostoucí informační explozi publikovaných výzkumných výsledků, což je jev probíhající dodnes.

Můžeme jen dodat, že specifickou úlohu hraje metaanalýza i ve vytváření koncentrovaného poznatku nejen o obsahu zvoleného tématu či vědní

disciplíny, ale také o metodologii výzkumu. Ostatně to představuje studie Gavory (2015), která je zaměřena na zkoumání metodologického profilu kvantitativních výzkumných studií publikovaných v časopise *Pedagogika* za dvě pětiletá období.

Gavora (2015) také uvádí odkazy na tematicky zaměřené analýzy s tím, že u některých dochází k analýze nejenom obsahu, ale také k analýze metodologické stránky článků (Janík et al., 2014; Mareš, 2000).

Velmi významné využití metaanalýzy prezentuje Randolph (2009) v souvislosti se zaměřením na zkvalitnění disertačních prací. Zdůrazňuje, že výzkum nemůže dosáhnout kvalitních výsledků bez porozumění literárním zdrojům ve sledované oblasti. Metaanalýza umožňuje nejenom integrovat výstupy z již realizovaných studií, ale také kriticky analyzovat předcházející výzkum, identifikovat hlavní problémy atd. Randolph doporučuje se zaměřit na formulaci problému, sběr dat, hodnocení dat, analýzu a interpretaci a nakonec také na prezentaci výstupů.

Ostatně, s odkazem na Bergmana (2011), upozorňujeme na to, že původní vymezení metaanalýzy jako čistě kvantitativní metody je problematické v tom, že posuzované studie jsou v naprosté většině nejdříve kvalitativně hodnoceny a potom je teprve z normativních dat zpracována popisná statistika, například za určité období. Existují ale i výstupy, kde je přínos statistiky pro zpracování kvantitativních reprezentací výsledků rozhodující a evidentní (Hendl, 2014).

Dále si na několika příkladech uvedeme aktuální možné pojetí metaanalýzy pro zhodnocení literárních zdrojů z určité oblasti.

Příkladem přehledu literatury ze zvolených zdrojů z oblasti vzdělávání k podnikání je článek Sirelkhatimové a Gangiho (2015), kde je systematický přehled zpracován v šesti krocích a zpracované výstupy jsou hodnoceny z hlediska doporučení pro obsah (kurikulum) a přístupy k realizaci podnikatelského vzdělávání. Přehled využívá základní deskriptivní statistiku a následují komentáře ke zvoleným dílčím suboblastem. Studie je vlastně určitou praktickou ukázkou účelu, který vyzdvihl Randolph (2009).

Z podobné oblasti vzdělávání Naia a kol. (2014) zpracovávají přehled a analýzu literatury za účelem získání poznatků o vývoji tématu a možném budoucím vývoji. Je zde zaměřeno na (1) rozvoj teorie, (2) metodologické přístupy

a (3) typologii příspěvků; účelem je vytvořit originální náhled na řešený fenomén, a tím vytvořit pokročilou znalost. Velmi zajímavé je rozdělení příspěvků dle dimenzí „vytváření teorie“ a „testování teorie“ do pěti následujících kategorií: zpravodaj, tester, kvalifikátor, budovatel a rozšiřovatel. Z uvedeného je logické, že je použita základní popisná statistika a kvalitativní řazení položek do tříd s popisem a dalším hodnotícím komentářem.

Příklady uzavřeme odkazem na metaanalýzu zaměřenou na studentskou evaluaci vzdělávání na fakultách (Uttl, White, & Gonzales, 2017). Používají se zde složitější statistické postupy včetně grafických prezentací výstupů, jež jsou zpracovávány ve speciálním softwaru. Tento způsob zpracování se vztahuje k původní definici Průchy (1990), ale s využitím současných možností statistického softwaru. Ostatně, posun v možnostech statistického zpracování dat i v pedagogice například zdůrazňuje Chráska (2016). Různé varianty statistického zpracování prezentuje také Hendl (2009).

Na závěr pojednání o metaanalýze opět upozorňujeme na problém hodnověrnosti vstupních dat a možných chyb v nich obsažených a dále na zkreslení, které vzniká tím, že se publikují především pozitivní výsledky a méně již studie a výzkumy s negativními výsledky.

Kvalitní metaanalýzy nám mohou velmi dobře posloužit při koncepční práci na našem výzkumu, ale samy o sobě touto koncentrovanou informací i prohlubují a posouvají poznání určité zkoumané problematiky.

2 Smíšený výzkum

Creswell a Plano Clark (2011) zmapovali historii vývoje smíšeného výzkumu a člení ji do formativního období (1950–1980), období diskuse nad paradigmatem (1970–1980), období rozvoje procedur výzkumu (1980–2000) a období obhajoby a expanze smíšeného výzkumu (2000–2005). Vlčková a Lojdová (2016) diskutují vývoj smíšeného výzkumu na kontextu Německa a etapy v letech 1950 až 2000 spíše popisují dle vyvíjející se „války paradigmat“. Nakonec uvádějí, že asi od roku 2000 dochází k dekonstrukci rozdílů kvantitativního a kvalitativního výzkumu a odkazují na Bergmana (2011), který uvádí, že smíšený výzkum byl dříve limitován ontologickým, epistemologickým, axiologickým a habituálním omezováním teorie i aplikací kvalitativních a kvantitativních metod. V tomto směru souhlasíme s tvrzením, že „klíčovou vlastností smíšeného výzkumu je metodologický pluralismus,

jehož následkem je výzkum, který poskytuje širší perspektivy než ty, které nabízejí monometodologické designy“ (Molina-Azorin & Cameron, 2010). Podstatou samozřejmě je, že smíšený výzkum obsahuje oba přístupy, tj. kvantitativní i kvalitativní, a kombinuje je dle zaměření výzkumu a podle potřeby účelného řešení výzkumného problému.

Bergman (2011) ve svém příspěvku přímo v časopise *Pedagogická orientace* kritizuje původní pojetí smíšeného výzkumu od Creswella a volá po třetí generaci MMR. S tímto názorem se ne zcela ztotožňujeme a náš přístup k MMR naopak vychází ze světově uznávaných publikací Creswella (2009, 2014).

Creswell (2013) definuje smíšený výzkum jako přístup k výzkumu v sociálních a dalších vědách. Základní znaky smíšeného výzkumu jsou podle něj následující:

- Zahrnuje sběr jak kvalitativních (otevřených), tak kvantitativních (uzavřených) dat ve vztahu k výzkumným otázkám nebo hypotézám.
- Obsahuje analýzu obou typů dat.
- Postupy sběru dat obou částí (kvalitativní i kvantitativní) a jejich analýzu je nutné provádět přesně a správně (např. správně zvolený soubor, zdroje informací, vhodná analýza).
- Obě formy dat jsou integrovány do designu analýzy dat sloučením, propojením nebo vložením dat.
- Tyto postupy jsou zařazovány do odlišných designů smíšeného výzkumu, které také zahrnují časový plán sběru dat (souběžný nebo sekvenční), stejně jako důraz (stejný či rozdílný) na každou část dat.
- Tyto postupy mohou být také ovlivněny filosofickými přístupy nebo teorií.

Za smíšený výzkum lze v tomto pojetí označovat jen ten typ výzkumu, v němž kombinace kvantitativních dat (statistických trendů) a kvalitativních dat (osobních zkušeností) vede k lepšímu porozumění výzkumnému problému, než k jakému by vedl jen jeden z těchto typů dat. Znamená to tedy, že za smíšený výzkum nelze považovat pouhý sběr kvalitativních a kvantitativních dat, pokud nedojde k integraci výsledků (viz i Vlčková & Lojdová, 2016). Právě tato integrace dat získaných různými metodami při hledání odpovědí na otázky vztahující se k výzkumnému problému je jedním z hlavních znaků designu smíšeného výzkumu.

Důležité je, jak se integrace ve výzkumu zrealizuje na úrovni designu výzkumu, metod a interpretace dat a ve zprávě z výzkumu (Fetters, Curry, & Creswell, 2013).

Smíšený výzkum má velmi dobrý potenciál pro využití v oblasti výzkumu v sociálních vědách. Podmínkou je, aby výzkumník aplikoval design a procedury, které jsou adekvátní pro řešení daného výzkumného problému. Proto je velmi důležité, aby byl výzkumník seznámen s možnými designy smíšeného výzkumu a jejich úspěšnými praktickými aplikacemi. Vlčková a Lojdová (2016) dále upozorňují na to, že smíšený výzkum neznamená snížení požadavků na jeden či druhý typ výzkumu, rozuměj kvalitativní a kvantitativní, v designu konkrétního smíšeného výzkumu.

Jak jsme již uvedli, existuje řada designů smíšeného výzkumu, které jsou diskutovány v odborné literatuře (viz Cameron & Molina-Azorín, 2011; Creswell, 2009, 2013). Tyto přístupy je možné řadit do dvou základních skupin (dle Creswell & Plano Clark, 2011):

- Smíšený výzkum založený na typologii používaných kombinací výzkumu.
- Dynamicky orientovaný smíšený výzkum (výběr z řady komponent).

Dále byly vyvozeny Creswellem a Plano Clarkem (2011, s. 69) čtyři hlavní designy smíšeného výzkumu.

- souběžný paralelní design;
- explanační sekvenční design;
- explorační sekvenční design;
- vložený design.

Uvedení autoři popisují i další designy, které obsahují řadu dílčích elementů (transformační design a multifázový design).

Výše uvedené návrhy designu smíšeného výzkumu jsou vhodné pro různé účely a každý z nich obsahuje postupy, které pomáhají výzkumníkovi vybrat design, který se nejlépe hodí pro řešení daného výzkumného problému. Zdůrazňuje se, že čím více budeme schopni již v designu výzkumu paralelizovat (stejní respondenti, „stejná“ kvantitativně a kvalitativně formulovaná otázka), tím snazší bude potom integrovat data pro zodpovězení výzkumných otázek.

V designu smíšeného výzkumu je hlavní výzkumná otázka, která je společná pro kvalitativní i kvantitativní část výzkumu. Potom jsou formulovány subotázky, které mohou vést k dílčím kvantitativním a kvalitativním součástem výzkumu.

Při výběru určitého designu zvažujeme čtyři klíčová rozhodnutí (Creswell & Plano Clark, 2011, s. 64–68):

- Úroveň interakce mezi kvantitativní a kvalitativní částí výzkumu.

Znamená to, do jaké míry jsou obě části výzkumu nezávislé, nebo zda jsou naopak spolu v interakci.

- Prioritu mezi kvantitativní či kvalitativní částí výzkumu.

Priorita zde určuje relativní důležitost částí, může být ve prospěch kvantitativní nebo kvalitativní části, ale také na stejné úrovni významu obou částí.

- Určení řazení částí výzkumu z hlediska času.

Z tohoto pohledu rozlišujeme souběžné zařazení částí výzkumu, sekvenční nebo multifázovou kombinaci.

- Určení, kde a jak bude použita kombinace obou částí výzkumu.

Ke kombinaci může docházet při přípravě designu, při sběru dat nebo ve fázi jejich analýzy, ale také až při interpretaci výstupů.

Ve smíšeném designu výzkumu se používají schémata zápisu designu, kde se označení QL používá pro kvalitativní výzkum a QN pro kvantitativní výzkum, značení, ale není zcela ujednoceno, jak ukazuje i Creswell (2014, s. 229).

Gray (2009, s. 212–214) uvádí, že bylo identifikováno pět hlavních účelů pro využití kombinace metod. Podle něj potom mezi hlavními účely převládá doplňování a rozšiřování výzkumu. Zdůrazňuje také, že při využití více metod se zvyšuje i validita dosažených zjištění.

Z hlediska pedagogiky můžeme uvést, že ve světově uznávaném časopise *Educational Researcher* Johnson a Onwuegbuzie (2004) uvedli článek *Smíšený výzkum, výzkumné paradigma, jehož čas přišel*. Obhajují v něm přínosy smíšeného výzkumu a prezentují výše uvedené základní modely se čtyřmi klasickými kvadranty rozdělení výzkumu dle převahy buď kvantitativní, nebo kvalitativní části na straně jedné a současného, nebo sekvenčního zaměření na straně druhé. Teoreticky na ně navazují v roce 2009 Croniger

a Valli (2009) a na základě zdrojů z mezinárodního sympózia dokumentují, jak se formy smíšeného výzkumu v této oblasti vyvíjejí.

Zajímavé je, že v metodologii pro výzkum v pedagogice, jež byla publikována v témže roce (Viersma & Jurs, 2009), najdeme kromě základního popisu problematiky smíšeného výzkumu i určitý zmatek, který je vytvořen významným zařazením Delphi metody (srovnej s Eger & Egerová, 2014) do smíšeného výzkumu. Jedná se o metodu, v níž se po třech kolech dotazování expertů nakonec vypočítává shoda jejich názorů, například Kendalovým koeficientem shody. Nicméně je to jedna metoda a nedochází zde k „míchání“ dvou typů dat, ale jen převodu jednoho typu dat. Celé je to tedy příkladem chybného řazení do MMR.

V českých publikacích, které se zaměřují na metodologii výzkumu (např. Gavora, 2010; Hendl, 2008, 2009; Hendl & Remr, 2017; Chráska, 2016), je smíšenému výzkumu stále věnována spíše okrajová pozornost, a i proto se mu v této studii na pozadí publikovaných článků v *Pedagogické orientaci* za roky 2006–2016 věnujeme. Metodologický přístup byl inspirován Gavorou (2015), který se v publikované metaanalýze zaměřil na kvantitativní studie z časopisu *Pedagogika*.

3 Metodologie studie

3.1 Cíl studie

Cílem studie bylo zhodnotit využívání smíšeného výzkumu prostřednictvím metaanalýzy publikovaných studií v časopise *Pedagogická orientace* za roky 2006–2016 za účelem podpory rozvoje smíšeného designu výzkumu v pedagogice v České republice.

3.2 Korpus výzkumných studií

Časopis *Pedagogická orientace* patří mezi čtyři nejuznávanější uznávané časopisy v oboru pedagogika v ČR (Mareš & Honsnejmanová, 2011; Průcha, 2015). Časopis je kromě editoriale členěn do následujících částí: studie, diskuse, recenze a zprávy. Do základní části metaanalýzy byly zařazené všechny publikované články v oddíle Studie za roky 2006–2016 za všechna čísla časopisu včetně anglických, které jsou publikovány od roku 2013.

Přístup ke všem publikovaným studiím je ve webovém archivu časopisu *Pedagogická orientace* (<https://journals.muni.cz/pedor/issue/archive>). Deskriptivní statistikou dokumentujeme podíl MMR na publikovaném empirickém výzkumu v tomto časopise za uvedené období.

Nebyl samozřejmě problém rozlišit publikované články na teoretické a ty, které prezentují empirický výzkum či dílčí empirická šetření, studie apod. Problémem, který bylo nutné řešit, byl výběr publikovaných článků, které je možné zařadit pod MMR. Existují totiž studie, v nichž je MMR jasně uveden a popsán, dále studie, kde není uveden jako pojem, ale jsou popsány dvě odlišné části výzkumu, a studie, kde z popisu zjišťujeme, že mají znaky MMR (viz Creswell, 2009, 2013), ale není to na první pohled zcela zřejmé. Zde se v naprosté většině jednalo o případové studie (komplexní povahy) a tento problém již dříve přesněji popsal Mareš (2015). V přehledném kvalitativním hodnocení nalezených zdrojů (tabulka 4) k tomu najdeme informace ve sloupci Poznámky. Tím se dostáváme k problematice kódování zjištěných výstupů a také k tomu, že druhá část metaanalýzy byla z výše popsáných důvodů uskutečněna kvalitativně a je doplněna jen základní deskriptivní statistikou.

3.3 Kódové schéma a proces kódování

Základem pro předloženou analýzu byly kategorie, které se vyskytly v korpusu vybraných studií i s tím, že korpus je doplněn o studie, které měly některé nedostatky v pojmenování designu, ale přitom se jednalo o MMR.

Seznam kategorií byl vytvořen na základě standardních prvků MMR, jak je uvedeno v teoretické části naší studie, zejména dle Creswella (2009, 2013), Creswella a Plano Clarka (2011) a Camerona a Molina-Azorínou (2011). Nicméně po úvodním rozčlenění článků na teoretické a empirické a potom na kvantitativně orientovaný výzkum, kvalitativně orientovaný výzkum a MMR došlo k jejich opakovanému analyzování právě pro výše uvedené problémy a k postupnému upřesňování zjištěných dat.

- Typ výzkumu a design výzkumu – všechny vybrané studie patří do MMR, dále byl design posuzován a řazen do čtyř hlavních kategorií designu smíšeného výzkumu dle významnosti kvalitativní nebo kvantitativní části a dle časového rozlišení.

- Téma a účel výzkumu – z hlediska cíle naší studie nás velmi zajímalo, na jakou edukační oblast se autoři výzkumu zaměřili a jak si stanovili účel výzkumu. To považujeme pro poučení se z toho, jak byl uplatňován MMR, také za velmi důležité.
- Výzkumné metody – u každé studie byl zmapován výskyt výzkumných metod pro kvalitativní i pro kvantitativní část výzkumu.
- Výzkumný soubor – byl proveden záznam výzkumného souboru, a to opět pro obě součásti MMR.
- Analýza dat – podobně byl proveden záznam toho, jak byla data v jednotlivých studiích analyzována.
- Validita a reliabilita – sledovali jsme, zda je v textu studie alespoň zmíněna uvedená problematika výzkumu.
- Presentace výstupů – protože se jednalo o MMR, očekávali jsme, že prezentace dat může být i velmi pestrá. Z tohoto důvodu se nám jako adekvátní jevílo kvalitativní posouzení prezentace výstupů studií.

3.4 Zpracování dat

Texty všech studií byly přečteny a při zjištění, že se jedná o zjevný nebo i ne-vedený MMR, byly články podrobně posuzovány a záznam byl prováděn do MS Excel. Sloupce tvořily jednotlivé kódové kategorie a řádky jednotlivé studie. Všechny studie byly kódované opakovaně, aby byly odstraněny případné omyly z prvního přečtení a úvodního kódování.

Pro přehled o počtu studií zařazených pod MMR a o počtu jednotlivých prvků u kategorií jsme použili deskriptivní statistiku zpracovanou v MS Excel. Významné je kvalitativní zhodnocení nalezených kategorií, jež bylo také podkladem k závěrům a doporučením pro další rozvoj MMR.

4 Výstupy

Za období 2006–2016 bylo v *Pedagogické orientaci* v oddílu Studie publikováno 273 příspěvků. Z nich jsme 144 zařadili mezi teoretické a přehledové studie a 129 do empirického výzkumu. Přehled za jednotlivé roky prezentuje tabulka 1.

Tabulka 1

Příspěvky rozdělené na teoretické a empirické

Ročníky/čísla	Empirické příspěvky	Teoretické příspěvky	Příspěvky celkem
2006/4	9	22	31
2007/4	4	15	19
2008/4	18	9	27
2009/4	12	11	23
2010/4	13	8	21
2011/4	3	16	19
2012/4	11	13	24
2013/6	15	14	29
2014/6	14	16	30
2015/6	19	6	25
2016/4	11	14	25
Celkem	129	144	273

Jak je patrné z tabulky 1, časopis věnuje významný prostor i teoretickým a přehledovým studiím, což není například u tzv. databázových časopisů (Web of Science či Scopus) obvyklé. Nicméně je to vhodné z hlediska zaměření tohoto časopisu.

Následně jsme empirické statě rozčlenili do kategorií kvantitativní, kvalitativní a smíšený dle zaměření prezentovaného výzkumu, viz tabulka 2.

Tabulka 2

Rozdělení zaměření empiricky orientovaného výzkumu

Ročníky/čísla	Kvantitativní	Kvalitativní	Smíšený	Celkem
2006/4	5	4	0	9
2007/4	3	1	0	4
2008/4	7	6	5	18
2009/4	9	2	1	12
2010/4	7	3	3	13
2011/4	1	1	1	3
2012/4	8	1	2	11
2013/6	10	3	2	15
2014/6	6	6	2	14
2015/6	9	6	4	19
2016/4	4	4	3	11
Celkem	69	37	23	129
Relativní čet.	53,5	28,7	17,8	100,0

Jak je patrné, z publikovaných příspěvků s empirickým výzkumem bylo jen 17,8 % zařazeno pod MMR (odpověď na O1) s tím, že jsou zde i články, které prezentují MMR, ale pojem zde autory nebyl výslovně uveden. Jednu komplexní studii (Janík et al., 2011) jsme sem zařadili pro využívání řady dílčích šetření, v nichž se vyskytovala obojí data. Tento fakt může být předmětem diskuse, ale přiklonili jsme se k názoru Mareše (2015) o komplexních případových studiích.

Doplňkově jsme se v úvodní analýze podívali na příspěvky dle počtu autorů (tabulka 3). Je to téma, které se nyní často diskutuje ve vztahu k podílům na publikovaných výstupech, k problematice týmové práce a publikování výstupů atd.

Tabulka 3

Příspěvky dle počtu autorů studií za roky 2006–2016

Ročníky/čísla	Jeden	Dva	Tři	Čtyři	Pět	Šest
2006/4	24	6	0	1	0	0
2007/4	17	2	0	0	0	0
2008/4	25	1	1	0	0	0
2009/4	18	5	0	0	0	0
2010/4	11	7	3	0	0	0
2011/4	11	4	3	0	1	0
2012/4	16	4	1	2	1	0
2013/6	19	6	3	1	0	0
2014/6	18	6	4	1	1	0
2015/6	16	3	4	1	0	1
2016/4	16	7	2	0	0	0
Celkem	191	51	21	6	3	1

Jak je z tabulky 3 patrné, ze 70 % jsou články podepsané jen jedním autorem. Toto poměrně vysoké číslo může souviset právě s vysokým počtem publikovaných teoretických a přehledových studií. Pět až šest spoluautorů bylo uvedeno jen čtyřikrát za sledovaných deset let.

Deskriptivní statistika zjištěného smíšeného výzkumu (MMR)

V tabulce 4 jsou základní informace o MMR. Je zde kód článku, ze kterého je patrný rok publikování, zkráceně uvedené téma, typ školy. Dále je uvedeno, zda byl přímo pojmenován MMR design (potom je uvedeno ANO); pokud nebyl pojem použit, ale v textu se mluví o kvantitativní a kvalitativní části, je to v tabulce označeno „Ano“. V sedmi případech design nebyl označen, ale ze studia článku je zřejmé, že studie naplňuje znaky MMR. Následuje zachycení kvalitativní (QUAL) a kvantitativní (QUAN) části výzkumu standardní zkratkou a připojili jsme také oddíl s relevantními poznámkami.

Tabulka 4
Empirické studie v časopise *Pedagogická orientace s MMR*

Studie	Téma	Stupeň školy	Design pojmenování	Design	QN/QL	Poznámky
2008/1	Čtenářská gramotnost žáků základní školy	ZŠ	Ano	Sekvenční	QUAN-qual	
2008/2	Mladí lidé a hudba, vysokoškolská mládež	VŠ	Ne	Současný	QUAN+QUAL	Slabé propojení interpretace bez záměru MMR
2008/3	Dovednosti žáků, jejich osvojování, fyzika	ZŠ	Ne	Sekvenční	QUAN-qual	Uvedeno schéma výzkumu
2008/4	Pojmová struktura učebnic zeměpisu a porozumění textu	ZŠ	Ano	Sekvenční	QUAN-qual	Více fází, důraz na QUAN
2008/5	Vliv ranné výuky cizích jazyků	ZŠ	ANO	Sekvenční	QUAN-qual	Podrobný popis výběru souboru
2009/1	Vliv metakognitivních strategií na rozvoj dovedností	ZŠ	Ano	Sekvenční	QUAN-qual	Může být pojmenován i jako vložený s experimentem
2010/1	Vedení malé školy, změny vedení a rozvoj školy	ZŠ	Ano	Současný	QUAN+QUAL	Komplexní případová studie
2010/2	Angažovanost žáků ve výukové komunikaci	ZŠ	Ne	Sekvenční	QUAL-quant	MMR není posán, ve studii se dominantější jeví QUAL
2010/3	Čtenářské strategie žáků	ZŠ	Ano	Sekvenční	QUAN-qual	
2011/1	Kurikulární reforma na gymnáziích	SŠ	Ano	Současný	QUAN+QUAL	Jedná se o komplexní studii, která staví na řadě dlíčích šetření a různých datech, pro kombinování dat a komplexnost jsme ji zařadili pod MMR
2012/1	Rženi školy a kvality, pedagogický koncept školy	ZŠ	Ne	Současný	QUAN+QUAL	Komplexní případová studie, použit pojem design-based research
2012/2	Teorie a praxe dějepisu, metody prezentace	ZŠ	ANO	Sekvenční	QUAL-quant	Použití speciálního software pro zpracování dat

Studie	Téma	Stupeň školy	Design pojmenování	Design	QN/QL	Poznámky
2013/1	Rozvoj komunikační kompetence studentů učitelství	VŠ	Ano	Sekvenční	QUAN+QUAL	MMR není popsán, na počátku a na konci byly využity FG i dotazník
2013/2	Informální učení žen	CŽV	ANO	Současný	QUAN+QUAL	
2014/1	Užívání nových učebnicových materiálů učiteli ZŠ	ZŠ	Ne	Sekvenční	QUAN-qual	
2014/2	Profesní činnosti učitelé mateřských škol	MŠ	Ne	Sekvenční	QUAL-quant	Důraz je na kvalitativní část, potom záznamy činností
2015/1	Dlohodobý pobyt osob v náhradních formách péče	CŽV	ANO	Sekvenční	QUAN-qual	
2015/2	2 čítankové řady a analýza didaktického aparátu	ZŠ	ANO	Sekvenční	QUAL-quant	Jako první je kvalitativní vytvoření kategorií
2015/3	Metoda eye trackingu ve výzkumu kompetencí historického myšlení	VŠ	ANO	Současný	QUAN+QUAL	Eye-tracking a jeho popis
2015/4	Vysokoškolský učitel jazyka a změny ve vnímání didaktických znalostí	VŠ	ANO	Sekvenční	QUAL-quant	
2016/1	Třídní učitel a vztahy se žáky	ZŠ	Ne	Současný	QUAL-quant	Prezentována jen část výstupů, data byla sbírána pravděpodobně současně, ale důraz je na QUAL
2016/2	Výzkum moci ve školních třídách studentů učitelství	VŠ i ZŠ	ANO	Vnořený	QUAL (quant)	Výborně popsány MMR, článek má metodický význam pro MMR
2016/3	Hodnoty a postoje českých učitelů a studentů k minoritám	ZŠ i SŠ	ANO	Sekvenční	QUAN-qual	Použití softwaru pro kvalitativní analýzu

Tabulka 4 nám přináší odpovědi na subotázky O2 a O3. Označení „ANO“ u pojmenování designu znamená, že ve studii je použit pojem smíšený výzkum, označení „Ano“ znamená, že se zde mluví o dvou částech výzkumu, tj. kvalitativní a kvantitativní, ale pojem MMR není použit. Na to navazují sloupce Design a QN/QL, kde jsme specifikovali design MMR, a to i tam, kde to kvůli ne zcela transparentnímu popisu designu výzkumu bylo obtížnější. Témata publikovaných studií jsou velmi pestrá, ale je patrné, že významně převládalo zaměření na problematiku spojenou se základní školou. Poznámky přinášejí velmi stručně zajímavé doplňující údaje. V naprosté většině byl použit sekvenční nebo současný design. Studie Vlčkové & Lojdové (2016) reprezentuje vnořený design MMR, bylo by možné k němu přiřadit i studii Foltýnové (2009).

Ze 23 studií zahrnutých pod MMR bylo tedy označeno 14 za studie se sekvenčním designem, sedm se současným (paralelním) a dvě s vnořeným designem. Přitom u komplexních případových studií jsme se obvykle přiklonili k současnému designu z hlediska sběru dat. Pomocí standardních značek je potom označena preference kvalitativní nebo kvantitativní části.

Odpověď na subotázku O4 k použitým metodám je v tabulce 5. Jak je patrné z tabulky 5, z kvalitativních metod se nejvíce uplatňovaly různé varianty pozorování, od zúčastněného po realizované nepřímo záznamem videa s následnou analýzou. Výjimečně byl záznam jen audiální.

Další použitou metodou s řadou variant jsou rozhovory, od individuálních hloubkových přes různé varianty polostrukturovaných až po využívání focus group (je používán i pojem ohniskové skupiny).

Poměrně často je použita obsahová analýza různého textu s kvalitativním zaměřením, a tedy hledáním pojmů, kategorizací. To je samozřejmě téměř vždy spojené s otevřeným kódováním. Ostatní metody se vyskytovaly méně.

V kvantitativních metodách použitých u sledovaného MMR jednoznačně převládá dotazníkové šetření. I zde můžeme najít varianty od anamnestického dotazníku přes různé upravené či vytvořené dotazníky až po aplikaci standardizovaných dotazníků.

Poměrně často bylo použito testování žáků, potom se ve více studiích objevuje využití polostrukturovaných rozhovorů a kvantitativní obsahová analýza textu.

Tabulka 5

Studie s MMR v časopise Pedagogická orientace a použité metody

Studie	Kvalitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Kvantitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Soubor	Zpracování a analýza dat	Validita a reliabilita
2008/1	Výběr extrémních případů, kvalitativní pozorování během plnění úkolů a rozhovory ve vztahu k aktivité žáků	Testování žáků, žákovský dotazník	6 základních škol, 22 vybraných žáků jako extrémních případů	Deskriptivní statistika, hodnocení variance, krabicové grafy, řada statistických testů, Spearmanův koeficient korelace, U-test Mann – Whitney	Použití pojem triangulace
2008/2	Pozorování posluchačů	Anamnestický dotazník, sémantický diferenciál	3 rozdílné malé soubory respondentů	Deskriptivní statistika, četnosti, SD, grafy, velmi malé soubory, sémantický diferenciál, popis pozorování zvlášť	NE + velmi slabá literatura, jen jeden zdroj
2008/3	Pozorování s využitím videa, nedokončen popis výstupů	Žáci – didaktický test, učitelé – dotazník	13 učitelů, NEDOKONČENÉ, další 2 studie jsou jen jako popis metody, bez výsledků a bez celkového souhrnu a závěrů	Hypotézy, reliabilita podle Kuderova-Richardsonova vzorce, chí-kvadrát, Studentův t-test, F-test, rozptyl, kvartilové odchylky	Validita a reliabilita didaktického testu ANO
2008/4	Zúčastněné pozorování, nestrukturované interview	Kvantitativní analýza textu, obsahová analýza textu, didaktický test	Učebnice zeměpisu ZŠ, 52 žáků	Deskriptivní statistika, popis výstupů	NE
2008/5	Individuální a skupinový rozhovor	Dotazníkové šetření, didaktický test	Podrobný popis výběru souboru, 7 škol, 14 skupin, 211 žáků, 12 učitelů, 16 vybraných žáků	Deskriptivní statistika, popis, grafický přehled, zpracování není dokončeno	NE

Tabulka 5 (pokračování)

Studie	Kvalitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Kvantitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Soubor	Zpracování a analýza dat	Validita a reliabilita
2009/1	Polostrukturované rozhovory s učiteli, záznam výuky – video, pozorování, studium dokumentů	Anketa pro rodiče, dotazník klimatu sboru	487 žáků ZŠ dotazník, 15 žáků, 4 extrémní případy	Deskriptivní statistika, grafy, popis a hodnocení výstupů	NE
2010/1	Polostrukturované rozhovory s učiteli, záznam výuky na video, pozorování, studium dokumentů	Anketa pro rodiče, dotazník klimatu sboru	Komplexní případová studie o malé škole	Základní deskriptivní statistika, popis, vložené kvalitativní výpovědi aktérů	NE
2010/2	Pozorování, využití záznamu videa z výuky, hloubkové rozhovory	Dotazník pro žáky, jako základní datový zdroj	16 učitelů, 256 žáků, realizace dotazování na 4 školách	Deskriptivní statistika z dotazníku žáků a kvalitativní výpovědi učitelů s komentářem a hodnocením	NE
2010/3	22 extrémních případů, hlasité čtení a verbální výpovědi + pozorování	Testování žáků, odkaz na studii 2008/1	279 žáků ze 14 tříd, 22 žáků extrémní případy	Popis výstupů, základní četnosti	NE
2011/1	Rozhovory, pozorování se záznamem = video hospitace, expertní šetření	Dotazníkové šetření	Shrnutí řady dílčích studií	Analýza vzdělávacích obsahů (mapa témat), popis výstupů a deskriptivní statistika	NE

Tabulka 5 (pokračování)

Studie	Kvalitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Kvantitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Soubor	Zpracování a analýza dat	Validita a reliabilita
2012/1	Vytváření pedagogického projektu, je to možné chápat také jako akční výzkum	Dotazníkové šetření subjektivního prožívání pro rodiče a učitele, obsahová analýza dokumentů, statistické zpracování výsledků žáků	Realizoval badatel a ředitel školy v jedné osobě	Komentovaný popis výstupu	NE
2012/2	Focus groups a hloubkové rozhovory	Rozsáhlé dotazníkové šetření	6 focus groups studentů a VŠ ped., 2 524 žáků	Software Remark Office OMR, Statistical Package for the Social Sciences, analýza vzdělávacího obsahu i metod prezentace	NE
2013/1	Na počátku i na konci „ohniskové skupiny“ a dotazník	Standardizovaný dotazník YOGA Form	17 studentů	Deskriptivní statistika a t-test	Použit pojem triangulace, reliabilita Cronbachovo alfa NE
2013/2	Biografický výzkum, rozhovor	Polostrukturovaný rozhovor	30 respondentek v různém věku, celkem 60 rozhovorů	Kvalitativní popis výstupů	NE

Tabulka 5 (pokračování)

Studie	Kvalitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Kvantitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Soubor	Zpracování a analýza dat	Validita a reliabilita
2014/1	Polostrukturovaný rozhovor s učitelkou	Analýza učebnic, kódování, strukturované pozorování hodin, videonahrávky	3 učitelky, u každé pozorovány 4 hodiny videonahrávkou	Tabulka s přehledem metod, popis výstupů ukázky komunikace, přehled v tabulce	NE
2014/2	Kvalitativní výpovědi, analýzy obsahu	Záznam činností – video, následně polostrukturovaný rozhovor s učitelkou, strukturované pozorování a záznamy času	10 učitelé verbální záznam, záznamový arch, terénní pozorování 10 učitelé	Vytvoření kategorií, jejich popis, záznam četností, základní deskripce, software MAXQDA	NE
2015/1	Polostrukturované rozhovory	Rozsáhlý anamnetický dotazník a baterie 13 psychologických testů	Dospělí, kteří prošli náhradní péčí – 128, kontrolní skupina – 103, rozhovory s 20 respondenty	Deskriptivní statistika, chí-kvadrát, grafy, Pearsonova korelace, komentáře	NE
2015/2	Expertní klasifikace didaktického aparátu čítanek	Kvantifikace definovaných kategorií v učebnicích, obsahová analýza textu	2 čítankové řady a analýza didaktického aparátu	Četnosti a chí-kvadrát kvantifikace rozdílů mezi čítankami	
2015/3	Výpovědi studentů při eye trackingu	Didaktický test, záznam kamerou, eyetracking	23 studentů učitelství	Vytvořený systém kategorií, tabulka, četnosti z audiozáznamu, příklady výpovědí, deskriptivní statistika a graf, obrázky z eyetrackingu	NE

Tabulka 5 (pokračování)

Studie	Kvalitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Kvantitativní metody výzkumu a jejich nástroje	Soubor	Zpracování a analýza dat	Validita a reliabilita
2015/4	Kvalitativní, retrospektivní rozhovory	Dotazníkové šetření	14 začínajících učitelů, záznam a kódování rozhovorů, dotazník elektronicky celému základnímu souboru (není ale součástí příspěvku)	Výstupy jen za kvalitativní část	NE
2016/1	Otevřené kódování, triangulace dat, rozhovory, zúčastněné pozorování	Dotazník klimatu	Podrobně rozhovory se žáky u jedné třídy, ta je vybrána na základě výstupů z dotazníku u 24 tříd, potom zaměření na učitelku a jednu třídu	Výstupy jen kvalitativní, kvantitativní nepublikované v časopise odkaz na disertaci	NE
2016/2	Pozorování s videozáznamem výuky, deníky, rozhovory se studenty učitelství	Adaptovaný dotazník pro žáky	8 studentů učitelství na praxi, žáci osmi tříd (130 dotazníků), 48 videozáznamů	Tabulky s ukázkou kódování a výstupu, popis a deskriptivní statistika	ANO
2016/3	Polostrukturované rozhovory	Dotazníkové šetření učitelé, studenti	228 učitelů z 26 ZŠ a 915 žáků ze ZŠ a SŠ, polostrukturované rozhovory s 32 učiteli	Použití SPSS software pro kvantitativní analýzu a Atlas.ti pro kvalitativní analýzu, četnosti, grafy, počty kategorií a průměry	Jen stručná poznámka k reliabilitě.

Soubory v popsáných MMR výzkumech byly skutečně velmi pestré. Obecně je logicky patrné, že pro kvantitativní část se jedná o soubory s vyšším počtem respondentů a naopak v kvalitativní části jde někdy o několik extrémních případů či několik zvolených informantů (učitelé, studenti, ředitel...).

Z hlediska analýzy a prezentace dat (odpověď na subotážku O5) u kvantitativních dat převládá využití čistě deskriptivní statistiky a často i jen té základní (četnosti, relativní četnosti). Nicméně najdeme zde příklady využití statistických testů, jako je Studentův t-test, Mann – Whitney U-test, testy korelací (Spearman i Pearson). Velmi často je pro dvě proměnné použit chí-kvadrát test. Z uvedeného také plyne, že jen zřídka byly ve studiích použity hypotézy a ty potom verifikovány a falzifikovány prostřednictvím aplikace statistických metod na šetřením získaná data. Záměrem předložené studie nebylo posuzovat adekvátnost použitých statistických metod, zde pro zájemce odkazujeme na příspěvek Soukupa (2016).

V návaznosti na to, a na základě upozornění Gavory (2015) a Soukupa (2016), jsme přidali do hodnocení i poslední položku zaměřenou na validitu a reliabilitu výzkumu. Nakonec jsme ji posuzovali jen na základě toho, zda se pojmy vůbec objevily při vyhledávání v PDF verzi článku zařazeného mezi studie ve sledovaném období. Pokud ano, sledovali jsme dále sdělení v obsahu studie. Jak je patrné z tabulky č. 5, jen 3krát autoři článku informovali i o problematice validity a reliability výzkumného šetření. Nicméně bez použití těchto pojmů se opět výjimečně objevila informace o triangulaci, která s problematikou souvisí. Jak ukazují i dva výše zmíněné zdroje, v této oblasti máme co zlepšovat.

5 Diskuse a zajímavosti hodné zřetele

Při čtení všech studií v časopise od roku 2016 si uvědomíme, jak se z kvalitnila teoretická a zdrojová část studií v posledních letech proti studiím z let 2006–2007. Zejména se zvýšil počet využívání relevantních zahraničních zdrojů, a to i z databázových časopisů.

MMR nemá v publikovaných empirických studiích tak velké zastoupení, za uvedené roky nedosáhl ani 20 %. Z vybraných 23 studií 7krát nebyl ani přímo pojmenován, z toho jsme ale tři přidali jako komplexní případové studie se znaky MMR.

MMR má kvantitativní a kvalitativní část. Z hlediska kvantitativní části stojí za vyzdvižení studie Vaculové (2008), Kostkové (2013) a Myškové a kol. (2015), kde se dle našeho názoru pracuje s kvantitativními daty přeci jen na vyšší než jen základní deskriptivní úrovni.

Kvalitativní část je velmi pestrá a není jednoduché zde podobně určit něco výjimečnějšího. To částečně představuje studie Gracové a Labischové (2012), v níž najdete informace k eye-trackingu. Studie využívající eye-trackingová data mohou používat jak kvalitativní, tak kvantitativní metody, a záleží jen na orientaci konkrétní studie (Formánková & Eger, 2016). Za inovativní je možné považovat metodu využívání softwaru pro kvalitativní analýzu textu, viz např. Preissová Krejčí, Cichá a Máčalová (2016).

Z hlediska metodologie MMR je výjimečný článek Vlčkové a Lojdové (2016), který je možné doporučit jako vhodný zdroj k problematice MMR. V časopise byl také publikován teoretický článek k MMR od Bergmana (2011), který též přináší podněty do diskuse o MMR, ale ne zcela se ztotožňujeme se všemi jeho závěry.

Pro rozvoj metodologie ve vztahu k MMR jsou vhodné i další studie publikované v časopise *Pedagogická orientace*. Vybereme například jen článek Janíka (2007) pro zájemce o videostudie a v návaznosti článek Slavíka a kol. (2014) k metodě 3A. Určitě doporučujeme studii Soukupa (2016) ve vztahu ke zkvalitnění kvantitativní části výzkumu a teoretické studie Janíka (2010) a Švece (2010) k metodologii výzkumu, Šedové a Švaříčka (2013) k metodologii kvalitativního výzkumu, Gavory (2013) k teorii a konstruování výzkumných nástrojů a Složilové (2011) přímo k pragmatismu a MMR.

5.1 *Limity výzkumu a další výzkum*

Validita předložené metaanalýzy je spojena na jedné straně se zaměřením jednoho z předních českých časopisů pro obor pedagogiky a na straně druhé s odvozením postupu od teorie zde uvedené k metaanalýze a ke smíšenému výzkumu; přitom jsme u MMR akcentovali jeho vymezení dle světově uznávaného autora Creswella (2009, 2013).

V realizované metaanalýze jsme doložili, že za roky 2006–2016 bylo v časopise *Pedagogická orientace* možné za empirické studie s využitím designu pro MMR označit 23 studií. Jak uvádí i Soukup (2016), jedná se o volně dostupné, oficiálně publikované a dnes již i historické zdroje, kde je možné šetření opakovat (to je poznámka ve vztahu k reliabilitě). Metaanalýza je

realizována kombinovaně, je zde skutečně jen vstupní základní deskriptivní statistika. Ukázalo se, že přínosnější pro možnost zpracování relevantních závěrů a vyvození podnětů pro další rozvoj MMR v pedagogice bude kvalitativní přístup s přehledným strukturovaným zobrazením v tabulkách.

Omezením výzkumu je určitě to, že bylo nalezeno jen 23 studií s MMR, které byly potom podrobně analyzovány. V této analýze jsou zařazeny i studie, které je možné považovat za komplexní případové studie, jež dle Mareše (2015) ale i našeho názoru splňují řadu znaků MMR (viz Creswell, 2009, 2014). Dalším omezením je to, že v několika studiích nebyl MMR pojmenován či přesně definován a bylo nutné k tomu expertně přistoupit.

Jak uvádí Průcha (2015), v ČR je možné pro obor pedagogika označit za nejdůležitější čtyři časopisy. Uvedenou metaanalýzu by bylo možné rozšířit o stejnou či podobnou pro kterýkoliv další z těchto časopisů. Zde chceme jen dodat, že pro jednotlivce je to náročná práce, při níž je potřebné nejdříve orientačně přečíst všechny studie (pro problém špatného definování MMR) a potom pečlivě a opakovaně posuzovat nalezené položky a upřesňovat záznamy podobně, jak to uvádí Gavora (2015).

Věříme, že předložená metaanalýza nejenom dokumentuje rozvoj smíšeného výzkumu v ČR na korpusu studií z časopisu *Pedagogická orientace*, ale že přispěje k jeho dalšímu rozvoji právě v oblasti metodologie vědy s aplikací do pedagogiky.

Literatura

- Bergman, M. M. (2011). O nezbytnosti třetí generace ve smíšeném designu, teorii a výzkumu: o překonávání nekompatibility kvalitativního a kvantitativního výzkumu. *Pedagogická orientace*, 21(4), 457–473.
- Cameron, R., & Molina-Azorin, F. J. (2011). The acceptance of mixed methods in business and management research. *International Journal of Organizational Analysis*, 19(3), 256–270.
- Creswell, W. J. (2009). *Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2013). *Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, J. W. (2014). *Research design. Qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Thousand Oaks: Sage.
- Creswell, W. J., & Plano Clark L. V. (2011). *Designing and conducting mixed methods research*. Thousand Oaks: Sage.
- Croniger, R. G., & Valli, L. (2009). Mixing it about methods. *Educational Researcher*, 38(7), 541–545.

- Eger, L., & Egerová, D. (2014). *Základy metodologie výzkumu*. Plzeň: ZČU v Plzni.
- Fetters, D. M., Curry, A. L., & Creswell, W. J. (2013). Achieving integration in mixed methods designs – principles and practices. *Health Service Research*, 4(6), 2134–2156.
- Foltýnová, D. (2009). Vliv metakognitivních strategií na rozvoj dovedností žáků autoregulovat své učení. *Pedagogická orientace*, 19(2), 72–88.
- Formánková, T., & Eger, L. (2016). Uživatelské testování www stránek a testování oční kamerou. *Marketing & komunikace*, 26(4), 8–9.
- Gavora, P. (2010). *Úvod do pedagogického výzkumu*. Brno: Paido.
- Gavora, P. (2013). Validita a reliabilita výzkumných nástrojov: princípy a reálna prax. *Pedagogická orientace*, 23(4), 511–534.
- Gavora, P. (2015). Metodologický profil kvantitatívnych výskumných štúdií publikovaných v časopise *Pedagogika*: porovnanie období 1995–2000 a 2010–2014. *Pedagogika*, 65(4), 372–391.
- Gracová, B., & Labischová, D. (2012). Současná teorie a praxe dějepisného vzdělávání na školách. *Pedagogická orientace*, 22(4), 516–543.
- Gray, E. D. (2009). *Doing research in the real world*. London: Sage.
- Hendl, J. (2008). *Kvalitativní výzkum*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2009). *Přehled statistických metod: analýza a metaanalýza dat*. Praha: Portál.
- Hendl, J. (2014). *Statistika v aplikacích*. Praha: Portál.
- Hendl, J., & Remr, J. (2017). *Metody výzkumu a evaluace*. Praha: Portál.
- Chráška, M. (2016). *Metody pedagogického výzkumu*. Praha: Grada.
- Janík, T. (2007). Cílová orientace ve výuce fyziky: exkurz do subjektivních teorií učitelů. *Pedagogická orientace*, 17(1), 12–33.
- Janík, T. (2010). Stav a výhledy českého pedagogického výzkumu. *Pedagogická orientace*, 20(2), 5–22.
- Janík, T., Knecht, P., Najvar, P., Píšová, M., & Slavík, J. (2011). Kurikulární reforma na gymnáziích: výzkumná zjištění a doporučení. *Pedagogická orientace*, 21(4), 375–415.
- Janík, T., Minaříková, E., Píšová, M., Kostková, K., Janík, M., & Hublová, G. (2014). Profesionální vidění učitelů: pokus o zmapování výzkumného pole. *Pedagogika*, 64(2), 151–175.
- Johnson, B. R., & Onwuegbuzie, J. A. (2004). Mixed methods research: A research paradigm whose time has come. *Educational Researcher*, 33(7), 14–26.
- Kostková, K. (2013). K rozvoji interkulturní komunikační kompetence studentů učitelství anglického jazyka. *Pedagogická orientace*, 23(1), 72–91.
- Mareš, J. (2000). Pedagogicko-psychologické práce publikované v časopise *Pedagogika* v letech 1951–2000. *Pedagogika*, 50(3), 365–405.
- Mareš, J. (2015). Tvorba případových studií pro výzkumné účely. *Pedagogika*, 65(2), 113–142.
- Mareš, J., & Honsnejmanová, I. (2011). Diskuse o pedagogických časopisech v České republice. *Pedagogická orientace*, 21(1), 104–113.
- Molina-Azorin, F. J., & Cameron, R. (2010). The application of mixed methods in organisational research: A literature review. *The Electronic Journal of Business Research Methods*, 8(2), 95–105.
- Myšková, L., Smetáčková, I., Novotná, H., Onder, J., Kuželová, H., & Ptáček, R. (2015). Vzdělání u osob se zkušeností s náhradní formou péče v dětství. *Pedagogická orientace*, 25(1), 63–83.

- Naia, A., Babtista, R., Januário, C., & Trigo, V. (2014). Entrepreneurship education literature in the 2000s. *Journal of Entrepreneurship Education*, 17(2), 118–142.
- Preissová Krejčí, A., Cichá, M., & Máčalová, J. (2016). Values and attitudes orientation of Czech teachers and students focusing on accepting or rejecting the otherness of cultural and ethnic minorities. *Pedagogická orientace*, 26(4), 677–694.
- Průcha, J. (1990). Metaanalýza v pedagogickém výzkumu. *Pedagogika*, 40(4), 417–428.
- Průcha, J. (2015). Pedagogické časopisy: jejich využívání jako informačních zdrojů. *Pedagogická orientace*, 25(1), 122–130.
- Randolph, J. J. (2009). A guide to writing the dissertation literature review. *Practical Assessment, Research & Evaluation*, 14(13), 1–13.
- Reichel, J. (2009). *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Grada.
- Sirelkhatim, F., & Gangi, Y. (2015). Entrepreneurship education: A systematic literature review of curricula contents and teaching methods. *Cogent Business & Management*, 2(1), 1–11.
- Slavík, J., Janík, T., Jarníková, J., & Tupý, J. (2014). Zkoumání a rozvíjení kvality výuky v oborových didaktikách: metodika 3A mezi teorií a praxí. *Pedagogická orientace*, 24(5), 721–752.
- Složilová, E. (2011). Pragmatismus jako filozofický základ smíšeného výzkumného designu. *Pedagogická orientace*, 21(1), 51–69.
- Soukup, P. (2016). Užívání statistické a věcné významnosti v časopise Pedagogická orientace a Pedagogika v posledních deseti letech: pohled statistika. *Pedagogická orientace*, 6(2), 182–201.
- Šed'ová, K., & Švaříček, R. (2013). Jak psát kvalitativně orientované výzkumné studie. Kvalita v kvalitativním výzkumu. *Pedagogická orientace*, 23(4), 478–510.
- Švec, Š. (2010). Súčasný pedagogický výskum na Slovensku. *Pedagogická orientace*, 20(2), 23–39.
- Uttl, B., White, C. A., & Gonzales, D. W. (2017). Meta-analysis of faculty's teaching effectiveness: Student evaluation of teaching, ratings and student learning are not related. *Studies in Educational Evaluation*, 54, 22–42.
- Vaculová, I. (2008). Dovednosti žáků základní školy ve výuce fyziky: výzkum dovedností a procesu jejich osvojování. *Pedagogická orientace*, 18(2), 3–21.
- Viersma, W., & Jurs, S. G. (2009). *Research methods in education. An introduction*. Boston: Pearson.
- Vlčková, K., & Lojdová, K. (2016). Když čísla a slova spolupracují: smíšený design v ukázkách z výzkumu moci ve školní třídě. *Pedagogická orientace*, 26(3), 482–511.

Autor

Doc. PaedDr. Ludvík Eger, CSc., Západočeská univerzita v Plzni, Fakulta ekonomická, Katedra marketingu, obchodu a služeb, Univerzitní, 306 14 Plzeň, e-mail: leger@kmo.zcu.cz

Systematic review of mixed methods research designs published in the journal *Pedagogická orientace* between 2006–2016

Abstract: This paper reports on research studies published in the journal *Pedagogická orientace* in the period 2006–2016 by employing systematic content analysis. The present paper aims to provide a detailed map of the application of mixed methods research in education that was published in this journal. Mixed method research is relatively new in the social and human sciences. The methodology of mixed methods research has developed a set of procedures that can be used in planning mixed methods research studies. This paper uses a systematic literature review to help review the literature in a transparent and unbiased way. It begins with brief information about the purpose of the research study and states research questions, provides an overview of meta-analysis and mixed methods research designs, presents research findings, and then discusses the important results. We can state that the methodological profile of the journal *Pedagogická orientace* in the last three years is better than it was ten years ago, and that the trend has been towards improvement. The paper concludes with a discussion of the growth of interest in mixed methods research which is expressed in journal papers. It is possible to conclude that theoretical and practical contributions of mixed methods research in education have been increasing and improving, especially thanks to papers published in *Pedagogická orientace*.

Keywords: mixed methods research, research designs, research methods, meta-analysis, education

Syslová, Z., Kratochvílová, J., & Fikarová, T. (2017). *Pedagogická diagnostika v MŠ*. Praha: Portál.

Kniha se zaměřuje na problematiku pedagogické diagnostiky jako východiska individualizovaného předškolního vzdělávání. Teorie je doplněna praktickými příklady z praxe v mateřské škole. Cenná je kapitola věnovaná přechodu dítěte z mateřské do základní školy, respektive školní zralosti. Přínosem je prakticky pojaté téma vedení portfolií dětí obohacené o zkušenosti s vedením portfolia dítěte v zahraničí. Publikace obsahuje základní témata týkající se pedagogické diagnostiky, jakými jsou zásady, metody a proces diagnostikování včetně nejčastějších chyb, které se při zjišťování informací o dětech objevují. Kniha je určena učitelům a ředitelům mateřských škol, ale i studentům SPgŠ a studentům VŠ oboru Učitelství pro mateřské školy a Předškolní pedagogika. Mohou ji využít také učitelé vysokých i středních škol oborů zaměřených na předškolní vzdělávání.